

arodpolicies.org

arod@arodpolicies.org

Sak nr. 15536877

Erlend Heggelund/
Hanne Røsbjørgen/
Vilde Humlegård
Etterforskningsenhet Sentrum

21.12. 2021

Vedrørende ansvar for vilkårlig forfølgelse og effektivt rettsmiddel

AROD avventer status etter sivil ulydighetsaksjon den 11. september 2021.

Vi ber om prioritet da saken har stor offentlig interesse og forventer at politi- og påtalemyndighet bruker lovens fulle vekt som utgangspunkt. Til tross for formildende omstendigheter er Straffelovens §§ 231 og 232 berørt og det er denne delen av loven som må avklares. Det var [derfor](#) AROD satte opp en bod med cannabis og psilocybin produkter utenfor politihuset. Vi ville belyse en større blindsoner og slik hjelpe myndighetene å følge anbefalinger fra Europarådet, Pompidou-gruppen, FNs Arbeidsgruppe for vilkårlig fengsling, Amnesty International, Human Rights Watch, osv.

Som [vist](#) tidligere har den politiske prosessen feilet å sikre konstitusjonelle forpliktelser. Det er ikke mulig å sykeliggjøre brukere eller demonisere selgere uten å vurdere forholdet til menneskerettsprinsippene, og vi har [dokumentert](#) sammenhengen mellom rusrapportens påvisning av offentlig panikk og menneskerettighetsbrudd.¹ Til tross for dette, har ikke politikerne sikret et konstitusjonelt fundament. Samtlige partier fortsetter å ignorere problemet med vilkårlig forfølgelse, og det blir opp til domstolene å gi et effektivt rettsmiddel.

Det er i denne sammenheng politi- og påtalemyndighets oppgave å gjøre nødvendig forarbeid, samt å gi retten et best mulig utgangspunkt. AROD har i tidligere korrespondanse gitt et grunnlag, og vil i det følgende si mer om avgjørende punkter.

Vekten av Bevis

Viktigst av det overleverte materialet er [Human Rising](#). Denne boken viser ikke bare hvordan anvendelsen av Straffelovens §§ 231 og 232 er forbundet til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse; den viser at politiets innsats på rusfeltet har gjort vondt verre, og i den grad etaten

---

¹ For sammenhengen mellom Straffelovens §§ 231, 232 og vilkårlig fengsling, se MIKALSEN, [TO END A WAR](#) (2015) s 95-99. Se også MIKALSEN, [TO RIGHT A WRONG](#) (2016) kapittel 8.5.5.

fortsetter i samme bane vil grunnlovsmessige verdier undermineres.² Avstanden til folket vil øke til politiet viser evne til selvrefleksjon, og det er viktig at etaten gjør sitt for å vektlegge rettsstatens garantier.

Så langt har politiet vist meget godt skjønn. AROD har [omtalt](#) det personlige ansvaret i tider med offentlig panikk, og vi regner med at etaten tilstreber å gjøre alt riktig også videre. I den grad politiet har spørsmål til dokumentasjonen ser vi frem til å ivareta motforestillinger, og det er i realiteten to veier videre:

- *Politiet kan ikke innstille på henleggelse da saken er for omfattende. Cannabisplanten alene teller som innførsel, og Kripos vil bekrefte at den har potensiale til å bli over ett kilo ferdig produkt. Alt i alt kommer derfor ikke bare Straffelovens § 231 til anvendelse, men også § 232 første ledd. Om man ser bort fra formildende momenter, skal siktede ha flere år i fengsel, og påtalemyndigheten må ta ut tiltale om ikke lov og rett skal miste sin vekt. Alternativt vil stadig flere inneha illegale stoffer og skjule det bak aktivisme; respekt for loven vil forvitre, og samfunnet ytterligere polariseres, men det er også en annen vei.*
- *Politiet kan vurdere sin posisjon ut ifra det overleverte innholdet. Etatens ansatte kan se hvordan forbudet har preget utviklingen i vestlige land, innse at det narkotikafrie idealet og fiendebilder ligger til grunn for forfølgelse som bygger på sviktende premisser,³ ta inn over seg forbindelsen til tidligere tiders forfølgelse og avstanden til menneskerettsprinsippene, og se sin rolle i en større sammenheng. Politiets tjenestemenn og kvinner kan derfra ta ansvar for rettsstatens prinsipper, markere lojalitet til menneskerettighetene og grunnloven, og ta avstand fra systemisk ukultur ved å støtte opp om rettsstatsgarantier og kravet om menneskerettsanalyse.*

«Systemisk ukultur» kan fremstå overdrevet. Allikevel, offentlig panikk kan ikke bestå uten at en slik [kultur](#) har bredt om seg, og etterforskere og jurister må motstå presset fra NNPF og etablerte maktbastioner om å fortsette som før. I den grad noen gjør dette, vil dere personlig skjule bevis som er relevante for saken, og det er meget stor fallhøyde i konstitusjonelle spørsmål. Dette er intet mindre enn den viktigste saken for norsk rettsvesen siden krigen, og selv om Straffelovens §§ 231 og 232 kommer til anvendelse forventer vi ikke at aktor skal prosedere på autopilot.

Vi forventer i stedet at aktor vil vektlegge nasjonens forpliktelser til de forfulgte. AROD har [vist](#) hvordan Straffelovens §§ 231 og 232 har et problem med menneskerettighetsprinsippene,⁴ og å prosedere som vanlig vil være å dekke over grove menneskerettsbrudd. Vi snakker om et omfattende skadebilde, og Amnesty International oppsummerer essensen:

---

² For dynamikken som forbudslinjen har påført samfunnet, se MIKALSEN, [HUMAN RISING](#) (2018) del 2. Se også MIKALSEN, [TO END A WAR](#) (2015) kapittel 3

³ For dobbeltmoralen som opprettholder vilkårlig forfølgelse, se MIKALSEN, [HUMAN RISING](#) (2018) s 46-71. Se også MIKALSEN, [TO RIGHT A WRONG](#) (2016), kapittel 8, spesielt 8.5.3, 8.5.4, 8.5.5.

⁴ For hvordan forbudet er uforenelig med menneskerettsprinsipper, se MIKALSEN, [TO END A WAR](#) (2015) kapittel 3. FNs menneskerettskonvensjoner bygger på samme prinsipper som EMK. For en gjennomgang av hvordan Straffelovens §§ 231, 232 er uforenelig med FNs konvensjoner, se MIKALSEN, [TO END A WAR](#) (2015) kapittel 4

More than 50 years of drug policies based on prohibition and criminalization have left a legacy of violence, disease, mass incarceration, suffering and abuse across the world. It is usually the poorest and most marginalized communities who are suffering as a result of harsh drug control policies, devastating lives and tearing communities apart. Prohibitionist policies have failed to decrease the use and availability of drugs over the years, and have instead undermined the rights of millions, exacerbated the risks and harms of using drugs, deepened inequalities that fuel discrimination, and intensified the violence associated with illicit markets. . . . Arbitrary detention is usually only the beginning of a long list of abuses faced by people suspected of using drugs or accused of other drug-related offences. From police abuses and the continued use of the death penalty for drug-related offences, to discrimination, extrajudicial executions, torture and multiple violations of economic, social and cultural rights, including of the right to health, it is clear that the “war on drugs” has been effectively a war on people.⁵

Det stiller seg ikke annerledes i Norge. I flere tiår har sosiologer, kriminologer, psykologer, og jurister påpekt syndebukkmekanismen som utgangspunkt for forbudets popularitet. Dette fenomenet, vår tendens til å gi ut-grupperinger skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, knytter narkotikalovene til tidligere tiders vilkårlige masseforfølgelse, og uansett hva som skjer i retten vil det komme en sannhets- og forsoningskommisjon.

Det er dette som er det foreskrevne middel for helbredelse av nasjonens psyke, og i den grad politiet svikter prinsipper som riksadvokaten, i sin støtte til rusreformen, [mente](#) «må stå sentralt om man skal opprettholde en human, liberal rettstat» vil ettertiden bli ubehagelig. Ambisjoner om å respektere menneskerettslige hensyn vil falle på egen urimelighet, og AROD vil derfor kartlegge det konstitusjonelle terrenget, slik at politi- og påtalemyndighet er best mulig kjent med sine oppgaver.

Behovet for menneskerettsanalyse

Bildet som Amnesty gir, er ikke omtvistet. Som Rusutvalget sier mer om har det derfor vært bevegelse fra å tolke de ruspolitiske konvensjonene i lys av et narkotikafritt ideal, hvor straffelover ble sett som egnet verktøy, til å vektlegge realiteter og intensjonen om å fremme helse og velferd. Det kommer stadig flere pålegg om å kvalitetssikre lovgivningen på menneskerettighetenes premisser, slik at kontrollregimet ikke bidrar til unødig skade,⁶ og utvalget oppsummerer denne delen fint.

Etter det mest omfattende arbeidet som er gjort av norske myndigheter på området ble det klart at prinsipper som likhet, selvbestemmelse, forholdsmessighet, og frihetspresumpsjon ugyldiggjorde straff mot brukere. Det ble klart at forbudets omkostninger var enorme, mens

---

⁵ [Ending human rights abuses in drug control: Oral statement to the Interactive Dialogue with the Working Group on Arbitrary Detention at HRC47 - Amnesty International](#)

⁶ Se WHO, UNDP, UNAIDS and International Centre on Human Rights and Drug Policy; [International Guidelines on Human Rights and Drug Policy](#) (2019), Council of Europe, Parliamentary Assembly: [Drug policy and human rights in Europe: A Baseline Study](#) (2019). A/HRC/47/40, Arbitrary detention relating to drug policies: [Study of the Working Group on Arbitrary Detention](#) (2021). Se også Rusreformutvalgets rapport, [kapittel 7](#).

gevinsten var usikker, og at avkriminalisering er i tråd med internasjonale forpliktelser. Som utvalget sa om dette:

*Menneskerettighetsperspektivet står . . . sentralt i de fleste anbefalinger. Et hovedsiktemål er å forhindre brudd på menneskerettigheter som følger av kontrollpolitikken, som vilkårlig fengsling og uproporsjonale straffer for narkotikakriminalitet.*⁷

Dette er viktig. Vilkårlig fengsling er forbudt, og om vi kan oppnå bedre resultater med mindre inngripende midler befinner vi oss i tvilsomt konstitusjonelt terreng. Det var derfor utvalget anbefalte avkriminalisering, men om dette er godt nok er usikkert. Fordi politikerne utelukket et regulert marked, satte utvalget et moralsk skille mellom bruk og salg. Utvalget aksepterte slik blindsonen som politikerne påla dem, og et ellers glimrende arbeid ble skadelidende av unødige akrobatikk, ansvarsfraskrivelser, og lite konsekvent tekning.

Til tross for dette er moralsk panikk påvist og nærmere en innrømmelse av vilkårlighet er det vanskelig å komme. I den grad panikk har preget politikken vil det være avstand til menneskerettsprinsippene, og det utgjør ikke bare et problem for de forfulgte, men den norske stat. Når det er snakk om menneskerettigheter kommer forpliktelser inn i bildet, og det er et juridisk prinsipp at jo strengere straff forbrytelsen er belagt med desto strengere krav stilles til lovens kvalitet. Det sier derfor seg selv at også den mer omfattende lovutforming for salg og tilvirkning må underlegges kontroll. Den må vurderes på samme betingelser som utvalget gransket besittelse og innehav, og utvalget har pekt på store svakheter.⁸

Hvordan loven har blitt til som følge av manglende realitetsanalyse, uavhengig av menneskerettslige hensyn, er alt det sivile samfunn trenger av ankepunkt. Et effektivt rettsmiddel er selve kjernen i menneskerettskonvensjonene, og definisjonen på vilkårlig fengsling er enkel:

Vi har med vilkårlig fengsling å gjøre når straff ikke er innenfor konstitusjonelle parametere. For å være innenfor konstitusjonelle parametere, må loven ha sitt på det tørre målt opp mot prinsipper som likhet, selvbestemmelse, forholdsmessighet, og frihetspresumpsjon: Loven må fremme et legitimt formål, være det minst inngripende av alle tilgjengelige virkemidler, og gjenspeile en balansert avveining av individets rett til frihet målt opp mot samfunnets behov for beskyttelse.

Det er statens ansvar å vise at dette er tilfellet, men ingen har dokumentert at straff er en god ide. Politikerne har sett narkotika som fienden ved porten, et onde som det må erklæres krig mot, men om fienden må bekjempes med tyranniske metoder er stadig mer omtvistet. Som Europarådets Baseline-studie omtaler dette bildet:

---

⁷ NOU 2019: 26 [Rusreform – fra straff til hjelp](#), kapittel 7.5.2.2., s 185

⁸ Epidemimodellen som ble styrende for forståelsen av narkomani har vist seg å være feil. Likeså forvridningen av tilbuds- og etterspørselsproblematikken til en offer- og overgriperkontekst, samt den rådende hypotesen om at det å fjerne straffansvar for brukere av narkotika nødvendigvis fører til en økning av bruken i befolkningen (3.2, 3.3). Utvalget konkluderer i stedet med «at nettopp andre faktorer enn lovgivning og lovendringer som sådan har stor betydning for rusmiddelbruken i befolkningen» (1.3.1), og at det nå er opp til staten å vise at «inngrepet svarer til et presserende samfunnsmessig behov. Det må også vises at inngrepet er forholdsmessig holdt opp mot formålet med inngrepet, tatt i betraktning relevante interesser som må avveies ved vurderingen» (7.4.3). Se spesielt kapittel 3.2.2.3., 3.2.2.4., 3.2.2.5, 3.2.3. og 3.3. hvor forskerne påpeker at «narkotikahaien» først og fremst var en politisk figur, uten empirisk belegg»

Until recently, there was a global understanding that the best way to deal with drug-related issues was to focus on reducing, and ultimately eliminating, the illicit production, supply and use of narcotic and psychotropic substances. The Assembly's Social Affairs Committee noted in 2015 that "drug-control efforts . . . focusing on repression have been responsible for generating large-scale human rights abuses, including the violation of the right to health, and disastrous consequences in terms of public health." Strong evidence suggests that the consequences of purely repressive policies include also death, violence, ill-treatment, discrimination, stigmatisation, marginalisation, absence of fair trials and inadequate sentencing. History reveals that there has never been any society without psychoactive drugs, begging the question whether a world free of drugs is a realistic aim.⁹

Dette er avgjørende. Vi er lenger unna et narkotikafritt samfunn enn noen gang, og om dette idealet ikke lenger styrer ruspolitikken forandres gamle regnestykker. Bruken av Straffeloven beror på at narkotika er så farlig at staten må reversere grunnlovfestede prinsipper, men om et narkotikafritt samfunn oppgis er det bare målet om å beskytte folkehelsen igjen. Vi ser imidlertid at Straffeloven har feilet i å begrense problemet med illegale stoffer. Etter 60 år er innsiktene fra samtlige fagfelt i stedet at forbudet har påført uheldige tilleggskonsekvenser. Det er konsensus om at skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er irrasjonelt, og at en helsepolitisk tilnærming er den mest hensiktsmessige måten å begrense problemer med rusbruk. Nettopp derfor det er bred enighet om avkriminalisering.

Avkriminalisere ikke en løsning

For prinsipløse mennesker er dette den enkleste måte å distansere seg fra fortidens synder. Ideen er at man skal begrense skaden som forbudet har påført ved å bruke noe mindre totalitære midler, men uten å se på roten til ondet—forbudet selv. Dette er hvordan de ansvarlige helst vil ha det, og vi ser på Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, og Kristelig Folkeparti hvor langt inne det sitter å revurdere politikken. De vil enten straffe eller sykeliggjøre i ekstrem grad, men mer fremsynte partier har tatt skrittet over i et nytt paradigme og avkriminalisering presser på. Innen få år vil opposisjonen på Stortinget få igjennom dette forslaget, men det er en elendig løsning. NNPF og Politidirektoratet reagerer med rette mot å åpne dørene for organisert kriminalitet, mens andre finner det tåpelig at man skal kunne kjøpe dårlig hasj ved Akerselva eller andre steder, bare ikke dyrke selv eller bestille fra lovlige produsenter.

Det er vanskelig ikke å tolke slikt som statlig støttet mafiavirksomhet, og om målet er å redusere stigma (og kriminaliteten forbundet med narkotikamarkedet) må vi vurdere et regulert marked.

Vi kan ikke få en helhetlig ruspolitikk uten. De foreslåtte grenseverdiene gjør absolutt ingenting for å forebygge vilkårlighet, men viderefører problemene med et sort marked. Om folk har 10 eller 20 gram i lomma avgjør ikke på meningsfylt vis om de kan sykeliggjøres eller demoniseres, og jo mer politiet intensiverer forfølgelsen av produsenter og selgere, desto

---

⁹ Council of Europe, Parliamentary Assembly: [Drug policy and human rights in Europe: A Baseline Study](#) (2019) s 2

verre blir kvaliteten på varer og mer vold oppstår narkotikamarkedet. Samfunnet forblir slik fanget i en destruktiv runddans, og det er bare fordi politikken reelle funksjon er å finne syndebukker at ingen spør om det er gode grunner for straff for selgere og produsenter.

Fordi vi forvirrer tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst, kan forbudstilhengerne ennå rose seg selv for innsatsen i krigen mot narkotika. De kan gi et marked verdt rundt \$500 millioner til kriminelle, og slik opprettholde en kilde til budsjetter, selvfølelse, og fullmakter, men [ingen](#) har vist at dette er forenelig med menneskerettighetene.

Det er dette som må gjøres. Med Rusutvalgets behandling er det klart at brukere og samfunnet utsettes for helt unødig risk, og vi må se nærmere på de folkerettslige implikasjonene: *Hvis vi erkjenner at det ikke bare er patologiske grunner til at folk velger sin rus, og at menneskeliggjøringen av rusbrukerne gjør det problematisk å straffeforfølge, hva da med farene ved et kriminelt marked? Er forbudet virkelig nødvendig i et moderne samfunn?*

Svaret, for den som vil se, er innlysende, men blindsonen består og det er over 10 år siden de forfulgte grupperingene gjorde gjeldende rettsstatens beskyttelse. Fordi dette utgjør et viktig kapittel i norsk retts historie, og fordi implikasjonene er enorme, tilhører dette sakens fakta.

Fortidens svik

Riksadvokat Busch av slo for 12 år siden flere tilbud om å støtte en menneskerettsanalyse.¹⁰ Tiltalte forsøkte også da å klarlegge statens forpliktelser til de forfulgte, men Busch mente at det ikke fantes menneskerettigheter for de som hadde forbrutt seg mot Straffelovens § 162 og at spørsmålet om statlig skyld var umulig å avgjøre. Siden har en rekke grunnlovsdomstoler kommet til andre konklusjoner, for som Rusreformutvalget skrev i sin rapport:

I flere land, herunder Mexico, Sør-Afrika og Tyskland, er straffeforfølgning av voksne personer for besittelse av cannabis til egen bruk blitt konstatert å være uforenelig med konstitusjonelle bestemmelser om retten til respekt for privatliv eller beslektede bestemmelser om individets rett til autonomi som det er naturlig å se i sammenheng med retten til privatliv etter EMK artikkel 8 og retten til fri utvikling av personlighet etter FNs verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 22. I Georgia ble lovgivning som hjemlet sivilrettslige sanksjoner av et forbud mot cannabis, kjent forfatningsstridig og ugyldig i 2018, fordi det innebar et uforholdsmessig inngrep i innbyggernes autonomi, se omtale i kapittel 6.¹¹

Etter at Riksadvokat Busch avviste prøvelsesretten til narkotikalovbrytere i 2009 har altså verden gått videre. Høyesteretts ankeutvalg nektet i 2010 å behandle problemstillingen uten begrunnelse, noe som er et menneskerettsbrudd, og med det kastet dommerne Stabel, Matheson, og Tønder nasjonen inn i en rettsløs tid. [Saken](#) gikk gjennom ankeutvalget til EMD fordi EMK artikkel 6 var brutt, men endte med at en enkeltdommer, V.A. De Gaetano, under påskudd av rettens manglende kompetanse, la ballen død.

Slik sviktet EMD konvensjonen som domstolen er satt til å forsvare. Hundrevis av støtteerklæringer ble sendt til rettens president Nicholas Bratza og Europarådets Generalsekretær

---

¹⁰ Dokumentene finnes i [denne](#) 2010-versjonen av *HUMAN RISING*, side 339-49

¹¹ NOU 2019: 26 Rusreform – fra straff til hjelp, kapittel 7.4.3., s. 181

[Thorbjørn](#) Jagland; disse klaget på at domstolen nektet rundt 40 millioner europeiske rusbrukere en avklaring av rettighetsbildet, men til ingen nytte. De forfulgte forble uten et effektivt rettsmiddel, og siden har flere hundretusen narkotikaforhold blitt registrert hos norsk politi. Tusenvis av innsatte har sonet til sammen over 10.000 fengselsår, og forhåpentligvis vil ingen sette seg i samme situasjon som Thor Aksel Busch, Ingse Stabel, Bård Tønder, Wilhelm Matheson, V.A. De Gaetano, Nicholas Bratza og Thorbjørn Jagland.

Takket være deres konstitusjonelle ansvarsfraskrivelser har Norge—og Europa—i over 10 år hatt en ruspolitikk på totalitære premisser. Takket være dem lever forbudslinjen ennå blant oss, men vi nærmer oss en tid da rettigheter må tas på alvor.

Som vist har det internasjonale menneskerettsapparatet i flere år, med stadig mer kraft, vektlagt behovet for kvalitetskontroll på narkotikalovenes område. Det er også solid grunnlag for å se menneskerettigheter i konflikt med straffelover i ruspolitikken, og svaret på en rettighetsanalyse er avhengig av spørsmålene som stilles. De analyser som er gjort berører retten til bruk. Flere domstoler har gitt gode dommer på dette området,¹² og det er opplagt at prinsipper som autonomi, forholdsmessighet, likhet, og frihetspresumsjon ugyldiggjør straff mot cannabisbrukere. Om retten til bruk innebærer et regulert marked gjenstår å se, for spørsmålet har ikke vært gjenstand for en rettighetsanalyse, men [Amnesty](#) og [Human Rights Watch](#) argumenterer for at menneskerettigheter inkluderer et regulert marked, og politi- og påtalemyndighet har mulighet til å unngå det samme konstitusjonelle feilgrepet som tidlige Riksadvokat Busch.

Det sier sitt at han er den eneste juristen som har gitt Arbeiderpartiets forslag om å skille mellom tyngre- og rekreasjonsbrukere grønt lys. Det sier også sitt at [ingen](#) av de ansvarlige for loven har besvart grunnleggende [spørsmål](#) om rettighetsbildet til de forfulgte, og den nye Riksadvokaten ser ut til å ane et større bilde. Som Riksadvokat Maurud sa i 2020:

Samfunnets trussel om og bruk av straff mot borgerne innebærer at de utsettes for inngrep som normalt er uakseptable. Det er derfor klart at ikke alle uønskede handlinger eller atferd bør kriminaliseres. Enhver kriminalisering må begrunnes på en måte som forklarer hvorfor atferden skal forbys og møtes med straff. Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag. Strafferetten må utvikles i lys av samfunnsutviklingen for øvrig. Rettshistorien gir flere eksempler på bruk av straff som, bedømt ut fra nåtidens forhold og verdivurderinger, er vanskelige å forstå.¹³

På dette grunnlaget stilte Riksadvokaten seg bak rusreformen. Maurud mente det ikke er grunnlag for å felle en slik dom over den gjeldende kriminalisering av narkotika, men det er altså fordi Norge ikke har sett på saken. Hadde Høyesterett gjort jobben sin i 2010, ville vi fått svar på viktige spørsmål rundt straffelovens bestemmelser, og UNDP m.fl., sine retningslinjer ville kommet godt med. Som det står om effektivt rettsmiddel:

---

¹² Se dommene fra grunnlovsdomstoler i Georgia, Mexico, og Sør Afrika.

¹³ [Høringsuttalelse om rusreform – Riksadvokaten](#)

Every State has the obligation to respect and protect the human rights of all persons within its territory and subject to its jurisdiction. . . . In accordance with these rights, States should: (1) Establish appropriate, accessible, and effective legal, administrative, and other procedures to ensure the human rights-compliant implementation of any law, policy, or practice related to drugs. (2) Ensure that independent and transparent legal mechanisms and procedures are available, accessible, and affordable for individuals and groups to make formal complaints about alleged human rights violations in the context of drug control laws, policies, and practices. (3) Ensure independent, impartial, prompt, and thorough investigations of allegations of human rights violations in the context of drug control laws, policies, and practices. (4) Ensure that those responsible are held accountable for such violations in accordance with criminal, civil, administrative, or other law, as appropriate. (5). Ensure that adequate, appropriate, and effective remedies and means of redress are available, accessible, and affordable for all individuals and groups whose rights have been found to be violated as a result of drug control laws, policies, and practices. This should include accessible information on mechanisms and processes for seeking remedies and redress, and appropriate means of ensuring the timely enforcement of remedies. (6). Take effective measures to prevent the recurrence of human rights violations in the context of drug control laws, policies, and practices.¹⁴

Norge har i dag et problem med punkt 3 og 4 fordi norske brukere siden 2007 har jobbet å få avklart rettighetsbildet sitt. Her til lands har enhver kvalitetssikring uteblitt, og mens samtlige partier på Stortinget har til gode å følge internasjonale anbefalinger, legaliserer andre land for bedre å følge Barnekonvensjonen. Det er derfor Tyskland, Malta, Nederland, Luxembourg, og Sveits legaliserer cannabis. Halvparten av Europas borgere lever snart i en eller annen form for regulert marked, mens Norge tviholder på lovens strengeste straff.

Det bør forurolige ikke minst politiet selv. At straff, som rusrapporten konkluderte, virker mot sin hensikt er alene nok til at Helse- og Justisdepartement burde tatt grep og forholdt seg til rettsstatens begrensninger. Når det ikke skjedde, og alt fortsetter som før, er politi og sivilt samfunn i en enda verre situasjon, og mye avhenger av at domstolene tar styring på en politisk prosess som er utenfor rettsstatens kontroll.

Det ligger i kortene at det er vondt å ta inn over seg omfanget av vilkårlig straffeforfølgelse. Det var derfor lederen for FNs Arbeidsgruppe mot vilkårlig fengsling, Dr. Elina Steinerte, den 10 desember 2021 ble blokkert fra å presentere funnene fra en fersk undersøkelse om vilkårlig fengsling i ruspolitikken for FNs Narkotikakommisjon (CND).¹⁵ Det er derfor så mange stater har til gode å kvalitetssikre lovgivningen etter internasjonale anbefalinger, og det er derfor

---

¹⁴ WHO, UNDP, UNAIDS and International Centre on Human Rights and Drug Policy; [International Guidelines on Human Rights and Drug Policy](#) (2019)

¹⁵ Arbeidsgruppens [rapport](#) viste at vilkårlig fengsling var omfattende, og anbefalte avkriminalisering av dyrking og besittelse til eget bruk for å bøte på problemet. Dette er hva menneskerettsjurister ser som et minstemål, men Arbeidsgruppen er bekymret for uforholdsmessighet også ellers og anbefaler å kvalitetssikre bruken av straff for produksjon og salg. A/HRC/47/40, Arbitrary detention relating to drug policies: [Study of the Working Group on Arbitrary Detention](#) (2021) s 6, 18. ARÖA [bidro](#) til denne rapporten.

[Helse-](#) og [Justisdepartement](#) ikke vil svare på elementære spørsmål, idet utfallet av en menneskerettsanalyse er opplagt nok.

Menneskerettsanalyse 101

For å være «nødvendig i et moderne samfunn» må det være et visst forhold mellom mål og middel. Forbudet må ikke bare være det minst inngripende av alle tilgjengelige tiltak for å beskytte, men egnet til å nå målet om et narkotikafritt samfunn, og det blir stadig mer opplagt at Straffeloven har feilet i å begrense problemet med illegale stoffer. Det er derfor avkriminalisering blir sett som et minstemål, men Europarådet¹⁶ og FNs Arbeidsgruppe for vilkårlig fengsling¹⁷ anbefaler statene å gjøre videre undersøkelser. Selv INCB, FNs øverste ledelse i narkotikarelaterte spørsmål, går inn for at forholdsmessighetsprinsippet vektlegges i ruspolitiske spørsmål, og som Rusutvalget oppsummerte:

For å være forenelig med EMK artikkel 8 må inngrep i retten til respekt for privatliv mv. fremme et legitimt formål og være nødvendig i et demokratisk samfunn. . . . [Selv om] statene har en vid skjønnsmargin ved vurderingen av om inngrep i retten til privatliv og familieliv i denne forbindelse er forenelige med EMK artikkel 8, [innebærer] kravet om nødvendighet . . . like fullt at det må påvises at inngrepet svarer til et presserende samfunnsmessig behov («pressing social need»). Det må også vises at inngrepet er forholdsmessig holdt opp mot formålet med inngrepet, tatt i betraktning relevante interesser som må avveies ved vurderingen. Det påhviler i første rekke statspartene å foreta disse vurderingene, men EMD kan overprøve om argumentene som hevdes å begrunne inngrepet, er relevante og forholdsmessige og om rettighetene i tilstrekkelig grad ble respektert i beslutningsprosessen som ledet frem mot vedtagelsen av inngrepet.¹⁸

Dette utgangspunktet er ukontroversielt. Staten kan inngripe i friheter hvis inngrepet speiler en fornuftig avveining målt opp mot samfunnets behov for beskyttelse, men må vise at dette er tilfellet. Forbi dette punktet har staten en skjønnsmargin som er relativt vid. I sosiale og økonomiske spørsmål kan staten stort sett bestemme selv, men kriminalpolitiske stiller seg annerledes. Når det er snakk om tvang og frihetsberøvelse er rommet for skjønn mindre, og det må være hold i forutsetningene for politikken.

Tradisjonelt har domstolene latt politikerne styre selv i ruspolitikken. Rusrapportens påvisning av offentlig panikk, samt politikernes motvilje mot å ta konsekvensene, tilsier imidlertid at domstolene må på banen, ellers vil problemet med vilkårlig forfølgelse bestå, og det er på dette grunnlaget AROD bestrider anvendelsen av Straffelovens §§ 231 og 232. *Siktede påberoper ikke retten til å selge cannabis, men til sivil ulydighet, til å dele ut cannabis utenfor*

---

¹⁶ “Further to their existing legal obligations, States should assess the intended and unintended effects of envisaged drug policy measures, taking into account their potential impact on the enjoyment of human rights.” Council of Europe, Parliamentary Assembly: [Drug policy and human rights in Europe: A Baseline Study](#) (2019) s 5

¹⁷ “The Working Group has expressed concern about disproportionate sentences for drug-related offenses . . . and has called for reform to ensure that sentences for drug-related offences are proportionate.” A/HRC/47/40, Arbitrary detention relating to drug policies: [Study of the Working Group on Arbitrary Detention](#) (2021) s 6.

¹⁸ *NOU 2019: 26 Rusreform – fra straff til hjelp, kapittel 7.4.3., s. 181*

politihuset i mengder over de som ble diskutert av politikerne, for å sikre et rettighetsbilde for de forfulgte grupperinger på rusfeltet.

Ettersom stadig flere domstoler fremhever autonomiprinsippets relevans for rusbrukere, må også norske domstoler spørre hva en selger av illegale stoffer har gjort som er verre enn ansatte ellers i handelsnæringen. Politiet må sette seg inn i [spørsmålene](#) som den rettighetsorienterte debatten reiser og kreve svar av de ansvarlige for politikken.¹⁹ Bare slik kan straff legitimeres, og følgende EMK artikler ankrer lovens prinsipielle problem:

- *Anvendelsen av Straffelovens §§ 231 og 232 er uforenelig med EMK artikkel 3, som sier at «ingen må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff».*

«Umenneskelig» og «nedverdiggende» er knyttet til vilkårlighet. I den grad prinsipper som likhet, forholdsmessighet, selvbestemmelse og frihetspresumpsjon ikke er ivaretatt; i den grad vi har med usaklig forskjellsbehandling på rusfeltet å gjøre; og i den grad vi som samfunn har latt dobbeltmoral definere politikken, vil det være brudd på EMK art 3. Vi vil som samfunn, uten god grunn, utsette ut-grupperinger for onder som vi ikke unner inn-grupperinger, og dette er tilfellet om ikke [spørsmålene](#) som den rettighetsorienterte debatten oppstiller blir besvart.

- *Anvendelsen av Straffelovens §§ 231 og 232 er uforenelig med EMK artikkel 5 (Retten til frihet og trygghet) som sier at «enhver har rett til personlig frihet og sikkerhet. Ingen må bli berøvet sin frihet unntatt i følgende tilfelle og i samsvar med en framgangsmåte foreskrevet ved lov».*

«Foreskrevet ved lov» vil si at Straffelovens §§ 231 og 232 må være innenfor rammen som menneskerettsprinsippene oppstiller. Loven må gjenspeile en informert avveining av individets rett til frihet målt opp mot samfunnets behov for beskyttelse, men ruspolitikken er preget av offentlig panikk. Det betyr at det er et misforhold mellom Straffelovens §§ 231 og 232 og menneskerettighetene. Fagansvaret for loven kan ikke sies ivaretatt, og loven er mer inngripende enn rimelig. Vi vil som samfunn, uten god grunn, utsette en befolkning for onder som vi ikke unner andre, og dette er brudd på EMK artikkel 5 om ikke [spørsmålene](#) som den rettighetsorienterte debatten reiser blir besvart.

- *Anvendelsen av Straffelovens §§ 231 og 232 er uforenelig med EMK artikkel 8, som sier at «enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv», og at det ikke skal «skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»*

---

¹⁹ Se MIKALSEN, [HUMAN RISING](#) (2018) kapittel 12.2.3, eller [Five questions that must be answered | Alliance for Rights-Oriented Drug Policies \(arodpolicies.org\)](#)

«Nødvendig i et demokratisk samfunn», er kjernen. Staten har tradisjonelt en viss skjønnsmargin, men Rusutvalget dokumenterte at de gode grunnene for å straffe bruk ikke er til stede. Det er derfor stadig flere domstoler ugyldiggjør forbudet med hensyn til EMK artikkel 8. Utvalget utdypet dette i sin rapport, men vurderte ikke rettighetsbildet for selgere, da regjeringen utelukket et regulert marked. Allikevel, frihetsberøvelse er det mest inngripende virkemiddel, og om mindre inngripende midler er bedre egnet til å avhjelpe problemer med rus, er det vanskelig å se nødvendigheten av en politikk som gjør vondt verre. Rent faktisk, fagfolk advarer mot forbudets ringvirkninger som en av de største utfordringer i vår tid, og ingen har påvist noen nytteeffekt. Av denne grunn kan man argumentere for at positive menneskerettsforpliktelser åpner for et regulert marked, og domstolen må veie statens grunner for å demonisere og fengse selgere.

- *Anvendelsen av Straffelovens §§ 231 og 232 er uforenelig med EMK artikkel 9 første ledd som sier at «enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og så vel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse». Andre ledd fortsetter, «Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter».*

Dette innebærer at en menneskerettsanalyse må til for å vurdere inngrep i tanke- og religionsfriheten. Prinsipper som likhet, forholdsmessighet, selvbestemmelse, og frihetspresumpsjon legger lista for et rettighetsbilde, og staten kan ikke tilkjennes noen skjønnsmargin så lenge viktige spørsmål forblir ubesvart. Offentlig panikk er tross alt påvist, og vedlagt dokumentasjon viser hvordan retten til tankefrihet og religion innebærer retten til å innta ulovlige stoffer.²⁰ Det er ingen tvil om at rusbruk tilbyr kvalitetsmessigheter som mennesker kan ha nytte av. Det er heller ingen tvil om at flere stoffer spiller en viktig rolle for åndelig søkende, og om ikke ansvarlige for politikken kan besvare kritikken, ugyldiggjøres forbudet av EMK artikkel 9.

- *Anvendelsen av Straffelovens §§ 231 og 232 er uforenelig med Protokoll 12 og EMK artikkel 14 (Forbudet mot diskriminering), som sier at «Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne Konvensjon skal bli sikret uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status».*

«Annen status» er avgjørende. Oppsummeringen ikke er utfyllende, og enhver forskjellsbehandling må tåle menneskerettsanalyse så lenge straff er i bildet. I den grad det er et irrasjonelt skille mellom lovlige og ulovlige stoffer, og i tilnærmelsen til

---

²⁰ For Straffelovens problem med retten til tanke- samvittighets- og religionsfrihet, se MIKALSEN, [TO END A WAR](#) (2015) s 99-111.

forskjellige brukere, vil det derfor være brudd på artikkel 14 og Protokoll 12.²¹ Vi vil ha med vilkårlig forfølgelse å gjøre, og dette er tilfellet om de fem [spørsmålene](#) står ubesvart.

Plasshensyn gjør behandlingen kort, men alle artiklene henger sammen og reflekterer på hverandre. I den grad vi har brudd på likhets-, forholdsmessighets-, eller autonomiprinsippet, vil vi ha vilkårlig forfølgelse; det vil være en diskriminerende, uforholdsmessig, og integritetskrenkende praksis, og et effektivt rettsmiddel må til.

Effektivt rettsmiddel

Det er dette som blir domstolenes oppgave. Politi- og påtalemyndighet har fått informasjon som er nødvendig for at forholdet mellom menneskerettighetene og Straffelovens §§ 231 og 232 skal bli belyst, og det gjenstår å se om noen kan sannsynliggjøre at anvendelsen av straff har en nyttefunksjon. For at det skal skje, må staten vise gode grunner til å forskjellsbehandle på ruspolitikens område. Cannabisbruk må vises å utgjøre en større trussel enn for eksempel alkoholbruk, for ellers er det bare «kultur» som skiller, og det er ikke godt nok.

Det skal nevnes at det var på dette grunnlaget tidligere statsminister [Erna Solberg](#) forsvarte forbudet under en filosofisk debatt, og at tidligere justisminister Anundsen gjorde en uforglemmelig figur da NRKs Folkeopplysningen undersøkte grunnlaget for kriminalisering av cannabis. Etter mye leting, var alt Justisdepartementet kunne vise til en [upublisert](#) masteroppgave fra en svensk medisinstudent, og vi forventer ikke bedre denne gang.

Det er tross alt meget tynn suppe som forbudstilhengerne har kokt sammen, og om inngrep i retten til privatliv og familieliv skal være forenelige med EMK artikkel 8, innebærer kravet om nødvendighet at inngrepet svarer til et presserende samfunnsmessig behov. Det narkotikafrie idealet må ikke bare være verdt å krige for, men midlene må være egnet til å nå målet, og det skal godt la seg gjøre.

Vi har allerede sett at rusrapporten oppsummerte myten om narkotikahaien som politisk fiksjon, og ord som «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «feilinvestering i straff», og «virkelighetsresistent misgjerning», oppsummerer politikens utvikling. Vi har å gjøre med en politikk preget av «moralsk indignasjon og hevnmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotikaproblemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger,²² og dette makkverket av en politisk prosess ligger altså bak lovens høyeste straff.

Det gjenstår å se om staten vil forsvare forbudslinjen, men vi forventer at politi- og påtalemyndighet stiller seg bak rettsstatsgarantier og kravet om en menneskerettsanalyse. Det er i Norge like mye tingrettens som Høyesteretts oppgave å vurdere problemstillingen, og det er unødig tidkrevende og kostnadsfullt å vente. Rent faktisk, om ikke påtalemyndigheten motsetter seg slik analyse, kan hundrevis av liv reddes og tusenvis av fengselsår bli spart, og vi ser at saken prosesseres så fort som mulig. Med aktor som forsvarer av menneskerettighets-

---

²¹ For likhetsprinsippetens relevans for ruspolitikken, se MIKALSEN, [TO END A WAR](#) (2015) kapittel 3.1.1. Se også MIKALSEN, [TO RIGHT A WRONG](#) (2016) kapittel 8.4.4.

²² Se kapittel 3.2. og 3.3.

prinsipper, vil dommeren raskt nok se den konstitusjonelle vekten som tynger, samt viktigheten av at domstolen aksepterer rettsstatens føringer, og Norge kan endelig få belyst problemet med vilkårlig fengsling.

AROD ser frem til å høre fra politiet om dette—og ikke minst til rettsforhandlinger. Med rusreformutvalgets rapport har vi et rom for rettighetstenkning som etaten og domstolene ikke kan overse uten å svikte klare forpliktelser for menneskerettighetene, og på vegne av det sivile samfunn håper vi på en ryddig prosess hvor konstitusjonelle hensyn blir ivaretatt.

Med vennlig hilsen

A handwritten signature in black ink that reads 'Roar Mikalsen'. The signature is fluid and cursive, with a long, sweeping tail on the final letter.

Roar Mikalsen

Leder for AROD